

Skica tajne znanosti

SD 13

Rudolf Steiner

30. izdanje, 60000-73000 primjeraka

Cjelovito izdanje Dornach 1989

Naziv izvornika: *Die Geheimwissenschaft im Umriss*

SADRŽAJ

Preliminarne napomene za prvo izdanje [1909.]	3
Preliminarne napomene za četvrto izdanje [1913.]	7
Predgovor za sedmo do petnaesto izdanje [1920.]	11
Predgovor za šesnaesto do dvadeseto izdanje [1920.]	12
Karakter tajne znanosti	16
Suština čovječanstva	25
Spavanje i smrt	38
Razvoj svijeta i čovjek	64
Spoznaja viših svjetova (o inauguraciji ili inicijaciji)	138
Sadašnjost i budućnost razvoja svijeta i čovjeka	182
Detalji iz oblasti znanosti duha	192
<i>Etersko tijelo čovjeka</i>	192
<i>Astralni svijet</i>	193
<i>O životu čovjeka nakon smrti</i>	194
<i>Odvijanje ljudskog života</i>	195
<i>Više oblasti duhovnog svijeta</i>	196
<i>Članovi bića čovjeka</i>	197
<i>Stanje sanjanja</i>	197
<i>Prema postizanju nadosjetilne spoznaje</i>	198
<i>Promatranje posebnih događaja i bića duhovnog svijeta</i>	198
Posebne napomene	200

Svatko tko javnosti predstavi ovakvu knjigu, trebao bi moći spokojno sebi predočiti svaku vrstu procjene svojih izjava, koja je danas moguća. Naprimjer, netko tko je razmišljao o ovoj ili onoj temi u skladu s rezultatima znanstvenog istraživanja, mogao bi početi čitati ovdje danu prezentaciju. I mogao bi doći do sljedećeg zaključka: "Čovjek se zapanji kako su takve tvrdnje uopće moguće u naše vrijeme. Najjednostavniji znanstveni koncepti obrađuju se na način koji sugerira gotovo neshvatljivo nepoznavanje čak i elementarnih stvari. Autor koristi koncepte poput 'topline' na način na koji to može samo netko tko je potpuno netaknut cjelokupnim modernim načinom razmišljanja u fizici. Svatko tko poznaje čak i osnove ove znanosti, mogao bi mu pokazati da ono što govori ne zasluži ni oznaku diletantizma, već se može opisati samo kao apsolutno neznanje....". Ovoj sasvim mogućoj ocjeni moglo bi se dodati još mnogo takvih rečenica. Međutim, nakon gore navedenih izjava, mogao bi se razmotriti i sljedeći zaključak: "Svatko tko je pročitao nekoliko stranica ove knjige, ovisno o svom temperamentu, odložit će je s osmijehom ili ogorčenjem i reći si: Zaista je čudno do kakve zbunjenosti može dovesti izopačena linija mišljenja u naše vrijeme. Najbolje je ovo razmotriti uz razne druge zanimljive stvari s kojima se čovjek još susreo." - Ali što bi autor ove knjige rekao kada bi stvarno doživio takvu procjenu? Sa svoje točke gledišta, ne bi li procjenitelja trebao smatrati čitateljem nesposobnim za rasuđivanje ili onim kojem nedostaje dobre volje da dođe do razumnog suda? - Na to bi odgovor trebao biti: Ne, ovaj autor to sigurno uvijek ne čini. On je u stanju zamisliti da bi njegov ocjenjivač mogao biti vrlo inteligentna osoba, čak i kompetentan znanstvenik, i netko tko vrlo savjesno formira sud. Jer ovaj autor je sposoban zamisliti dušu takve osobe i razloge koji je mogu dovesti do takvog suda. Kako bi se razjasnilo što autor zapravo govori, potrebno je nešto što mu se općenito često čini neprikladnim, ali što je posebno urgentno u ovoj knjizi: naime, govoriti o nekim osobnim stvarima. Međutim, u tom smislu se ne bi trebalo reći ništa što nije povezano s odlukom o pisanju ove knjige. Ono što je rečeno u takvoj knjizi sigurno ne bi imalo pravo na postojanje ako bi nosilo samo osobni karakter. Mora sadržavati prikaze do kojih svaka osoba može doći i mora biti izraženo na takav način da se ne primjećuje nikakva osobna obojenost, koliko je to uopće moguće. U tom smislu dakle, ne misli se na ono osobno. Namjera je samo objasniti kako autor može smatrati gore navedenu ocjenu svojih izjava razumljivom, a ipak biti u mogućnosti napisati ovu knjigu. Naravno, postoji nešto što bi predstavljanje takvog osobnog aspekta moglo učiniti suvišnim: ako bi se detaljno razradili svi detalji koji pokazuju kako se izlaganje ove knjige zapravo slaže sa svim napretkom suvremene znanosti. Međutim, to bi zahtijevalo mnogo svezaka kao uvod u knjigu. Budući da se oni trenutno ne mogu pružiti, čini se potrebnim da autor navede osobne okolnosti koje

opravdavaju njegovo uvjerenje da smatra takav zadovoljavajući sklad mogućim. - Sigurno se nikada ne bi upustio u objavljivanje svega što je rečeno u ovoj knjizi, naprimjer, u vezi s toplinskim procesima, da si nije mogao priznati sljedeće: prije trideset godina bio je u mogućnosti završiti studij fizike koji se proširio na različite grane ove znanosti. U području toplinskih pojava, fokus njegovih tadašnjih studija bio je na objašnjenjima koja pripadaju takozvanoj 'mehaničkoj teoriji topline'. I ta ga je 'mehanička teorija topline' čak i posebno zanimala. Povijesni razvoj odgovarajućih objašnjenja, koji je bio povezan s imenima poput Julija Roberta Mayera, Helmholtza, Joulea, Alausiusa, i tako dalje, bio je dio njegovih tekućih istraživanja. Tako je tijekom studija stvorio dovoljnu osnovu i priliku da prati stvarni napredak u području fizikalne termodinamike do danas, i da ne naiđe na prepreke pri pokušaju prodiranja u sve što znanost postiže u tom području. Ako bi si autor morao reći: to se neće moći, to bi bio razlog da stvari predstavljene u ovoj knjizi ostavi neizrečene i nenapisane. On je zaista sebi postavio za načelo govoriti ili pisati samo o onim stvarima iz područja znanosti duha, o kojima također zna, na način koji smatra dovoljnim, ono što o tome zna suvremena znanost. Time sigurno ne želi izraziti nešto što bi trebao biti opći zahtjev za sve ljude. Svatko se s pravom može osjećati obveznim komunicirati i objavljivati ono što ga potiče njegov sud, njegov zdrav osjećaj za istinu i njegovi osjećaji, čak i ako ne zna što se o dotičnim stvarima može reći iz perspektive suvremene znanosti. Samo se autor ove knjige želi držati onoga što je gore navedeno. Ne bi, naprimjer, dao nekoliko izjava o čovjekovom sustavu žlijezda ili živčanom sustavu koje se nalaze u ovoj knjizi, da nije sposoban pokušati govoriti o tim stvarima na načine na koje suvremeni prirodoslovac govori o sustavu žlijezda ili živčanom sustavu sa stajališta znanosti. - Iako je moguće prosuditi da netko tko govori o 'toplini' kao što se to čini ovdje, ne zna ništa o temeljima suvremene fizike, ipak je istina da autor ove knjige vjeruje da je potpuno opravdano ono što je učinio, jer se istinski trudi razumjeti trenutna istraživanja i suzdržao bi se od takvog govora da mu je to strano. On zna kako se motiv za iznošenje takvog načela lako može zamijeniti za neskromnost. Ali potrebno je to navesti u odnosu na ovu knjigu, kako se autorovi pravi motivi, ne bi pomiješali s potpuno drugačijima. A ta bi zbrka mogla biti i gora od one s neskromnošću.

Sada bi, međutim, bila moguća i procjena s filozofskog stajališta. Mogla bi biti strukturirana na sljedeći način. Svatko tko čita ovu knjigu kao filozof mogao bi se zapitati: "Je li autor propustio sav suvremeni epistemološki rad? Je li ikada čuo da je živio Kant i da je, prema njemu, jednostavno filozofski nedopustivo iznositi takve stvari?" - Opet, moglo bi se krenuti u tom smjeru. Ali procjena bi se mogla zaključiti i ovako: "Za filozofa su takve nekritičke, naivne, amaterske stvari nepodnošljive, a daljnje bavljenje njima bilo bi gubljenje vremena." - Iz istog razloga navedenog gore, autor ovdje želi

ponovno iznijeti osobnu poantu, unatoč svim nesporazumima koji bi se mogli pojaviti. Počeo je proučavati Kanta u svojoj šesnaestoj godini; i danas istinski vjeruje da može objektivno prosuditi sve što je predstavljeno u ovoj knjizi iz Kantove perspektive. Imao bi razloga, čak i iz ove perspektive, ostaviti knjigu nenapisanom, da nije znao što filozofa može navesti da je smatra naivnom, kada se primjene suvremeni kritički standardi. Ali se doista može znati kako su, u Kantovom smislu, ovdje prekoračene granice mogućeg znanja; može se znati kako bi Herbart pronašao 'naivni realizam' koji nije dosegao 'razradu koncepta' i tako dalje, i tako dalje; može se čak znati kako bi moderni pragmatizam Jamesa, Schillera i tako dalje, prekoračio granice onoga što predstavlja 'istinite predodžbe', koje 'možemo steći, tvrditi, provesti i provjeriti'. [Možda je netko čak ozbiljno razmatrao i proučavao filozofiju 'kao da', bergsonizam i 'Kritiku jezika'. Bilješka Rudolfa Steinera za četvrto izdanje, 1913.] Može se sve to znati i ipak, upravo zbog toga, osjećati opravdanim u pisanju ovih izjava. Autor ove knjige istražio je filozofske škole mišljenja u svojim djelima 'Epistemologija Goetheovog svjetonazora', 'Istina i znanost', 'Filozofija slobode', 'Goetheov svjetonazor', 'Svjetonazori i životni pogledi u devetnaestom stoljeću' i 'Zagonetke filozofije'. [Ova se djela spominju od sedmog izdanja, 1920. nadalje.]

Moglo bi se ponuditi još mnogo mogućih procjena. Mogao bi se naći i netko tko je pročitao jedan od ranijih autorovih spisa, naprimjer 'Svijet i životni pogledi u devetnaestom stoljeću' ili njegov kratki esej 'Haeckel i njegovi protivnici'. Takva bi osoba mogla reći: "Jednostavno je neshvatljivo kako jedna te ista osoba može napisati ove spise, i, uz 'Teozofiju' koju je već objavio, ovu sadašnju knjigu. Kako netko može tako snažno zagovarati Haeckela, a zatim sve što proizlazi iz Haeckelova istraživanja ocrniti kao zdrav 'monizam'? Moglo bi se razumjeti da je autor ove 'Tajne znanosti' krenuo u rat protiv Haeckela 'ognjem i mačem'; to da ga je branio, štoviše, da mu je čak posvetio 'Pogled na svijet i život u devetnaestom stoljeću', možda je najmonstruoznija stvar koja se može zamisliti. Haeckel bi mu vjerojatno zahvalio na ovoj posveti 's nepogrešivim neodobravanjem' da je znao da će posvetitelj jednog dana napisati takve gluposti kakve sadrži ova 'Tajna znanost', sa svojim više nego nespretnim dualizmom." - Autor ove knjige smatra da se Haeckela može prilično dobro razumjeti, a ipak ne treba vjerovati da ga se razumije samo ako se sve što ne proizlazi iz Haeckeovih vlastitih predodžbi i pretpostavki smatra besmislicom. Nadalje, međutim, vjeruje da se Haeckela ne može razumjeti boreći se protiv njega 'ognjem i mačem', već razmatrajući što je doprinio znanosti. A najmanje od svega autor vjeruje da su Haeckeovi protivnici, od kojih je branio velikog prirodoslovca u svom djelu 'Haeckel i njegovi protivnici', u pravu. Doista, ako autor ovog djela nadilazi Haeckelove pretpostavke i stavlja duhovni pogled na svijet uz Haeckelov čisto prirodni, ne mora se nužno složiti s protivnicima potonjeg. Svatko tko se trudi ispravno sagledati stvari, moći će primijetiti sklad između autorovih sadašnjih spisa i njegovih ranijih.

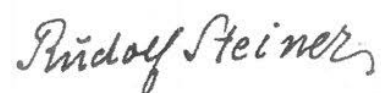
Rudolf Steiner - Skica tajne znanosti

Takav ocjenjivač je također potpuno razumljiv autoru, koji općenito i bez daljnjih objašnjenja smatra izlaganja u ovoj knjizi proizvodom divlje fantazije ili sanjivom misaonom igrom. Pa ipak, sve što treba reći u tom smislu, sadržano je u samoj knjizi. Ona pokazuje kako racionalno razmišljanje može i treba u potpunosti postati kamen temeljac onoga što se predstavlja, i, samo oni koji primjene racionalno ispitivanje na ono što je predstavljeno, na isti način kao što se ono pravilno primjenjuje, naprimjer, na činjenice prirodne znanosti, moći će odlučiti što razum kaže u takvom ispitivanju.

Sada kada je toliko rečeno o onima koji bi od početka mogli odbaciti ovu knjigu, riječ se može reći i za one koji imaju razloga prihvatiti je. Za njih su, međutim, najvažnije informacije sadržane u prvom poglavlju, 'Karakter tajne znanosti'. Ovdje bi, međutim, trebalo reći malo više. Iako se knjiga bavi istraživanjem koje se ne može provesti razumom, vezanim za svijet osjetila, nije predstavljeno ništa što se ne može razumjeti nepristranim razumom i zdravim osjećajem za istinu, svake osobnosti koja želi koristiti te ljudske darove. Autor to otvoreno kaže: želi, prije svega, čitatelje, koji nisu spremni predstavljene stvari prihvatiti na slijepu vjeru, već koji nastoje testirati ono što se komunicira u odnosu na uvide vlastite duše i iskustva vlastitog života. [Ovdje se ne misli samo na duhovno znanstveno ispitivanje nadosjetilnim metodama istraživanja, već prije svega na sasvim moguće ispitivanje temeljeno na zdravom, nepristranom razmišljanju i zdravom razumu. Bilješka Rudolfa Steinera za četvrto izdanje, 1913.] Iznad svega, zanimaju ga oprezni čitatelji koji prihvaćaju samo ono što se može logički opravdati. Autor zna da bi njegova knjiga bila bezvrijedna kada bi se oslanjala isključivo na slijepu vjeru; korisna je samo u onoj mjeri u kojoj se može opravdati pred nepristranim razumom. Slijepa vjera može tako lako pomiješati ono glupo i praznovjerno s istinitim. Mnogi koji su zadovoljni pukim vjerovanjem u 'natprirodno' otkrit će da ova knjiga zahtijeva previše razmišljanja. Pa ipak, informacije pružene ovdje nisu samo prenošenje nečega, već se radi o tome da se to predstavi na pravi način koji je primjeren savjesnom pogledu na relevantno područje života. To je područje gdje se najviše stvari tako lako siječe s beskrupuloznim šarlatanstvom, gdje se znanje i praznovjerje tako lako dodiruju, i gdje se, prije svega, tako lako mogu pomiješati.

Svatko tko je upoznat s istraživanjima nadosjetilnog primijetit će, nakon čitanja ove knjige, da je učinjen pokušaj održavanja jasne granice, između onoga što se može i treba komunicirati iza područja nadosjetilnog znanja u ovom trenutku, i onoga što će biti predstavljeno kasnije, ili barem u drugačijem obliku.

Napisano u prosincu 1909.

Svatko tko se poduhvati toga da predstavi duhovno znanstvene rezultate vrste zabilježene u ovoj knjizi, mora, prije svega, računati s činjenicom da se ovakva vrsta prezentacije, u najširim krugovima danas smatra nemogućom. Doista, sljedeće napomene navode stvari, za koje mišljenje koje se u naše vrijeme smatra rigoroznim, tvrdi da 'za ljudsku inteligenciju ostaju nedokučive'. - Svatko tko poznaje i cijeni razloge koji su naveli neke ozbiljne pojedince da zahtijevaju takvu nedokučivost, trebao bi uvijek iznova željeti pokušati pokazati nerazumijevanja na kojima se temelji uvjerenje da ljudska spoznaja nije sposobna prodrijeti u nadosjetilne svjetove.

Jer su u pitanju dvije stvari. Prvo, dugoročno gledano, nijedna ljudska duša, nakon dubljeg promišljanja, neće se moći zatvoriti pred činjenicom, da bi njezina najvažnija pitanja o smislu i značaju života, ostala neodgovorena ako ne bi bilo pristupa nadosjetilnim svjetovima. Teoretski se čovjek može zavarati u vezi te činjenice; međutim, dubine života duše ne sudjeluju u toj samoobmani. - Svatko tko odbija slušati te duševne dubine, prirodno će odbaciti objašnjenja o nadosjetilnim svjetovima. Pa ipak, postoje ljudi, čiji broj zaista nije malen, koji nikako ne mogu ostati gluhi za zahtjeve tih dubina. Oni uvijek moraju kucati na vrata koja, prema drugima, zatvaraju 'nedokučivo'.

Drugo, objašnjenja 'rigoroznog mišljenja' nipošto se ne smiju podcijeniti. Svatko tko se njima bavi, tamo gdje ih treba shvatiti ozbiljno, u potpunosti će suosjećati s tom ozbiljnošću. Autor ove knjige ne želi da ga se smatra nekim tko bezbrižno zanemaruje ogroman intelektualni napor uložen u određivanje granica ljudskog intelekta. Taj intelektualni napor ne može se odbaciti s nekoliko fraza o 'školskoj mudrosti' i slično. Kako se pojavljuje u mnogim slučajevima, on ima svoj izvor u istinskoj intelektualnoj borbi i istinskom uvidu. - Doista, trebalo bi to i jače priznati: izneseni su razlozi koji pokazuju da znanje koje se trenutno smatra znanstvenim, ne može prodrijeti u nadosjetilne svjetove, a ti su razlozi, u određenom smislu, nepobitni.

Budući da i sam autor ove knjige to lako priznaje, nekima se može činiti prilično čudnim da se sada upušta u davanje tvrdnji koje se odnose na nadosjetilne svjetove. Čini se gotovo nemogućim da bi netko mogao, u određenom smislu, prihvatiti razloge za nedokučivost nadosjetilnih svjetova, a ipak govoriti o tim nadosjetilnim svjetovima.

Ipak se netko može tako ponašati. I istovremeno, može se razumjeti da se to ponašanje doživljava kao kontradiktorno. Nisu svi otvoreni za iskustva koja čovjek ima kada se nadosjetilnom području približava svojim razumijevanjem. Ispada da dokazi ovog razumijevanja doista mogu biti

nepobitni; i da, unatoč svojoj nepobitnosti, ne moraju biti odlučujući za stvarnost. Umjesto svih teorijskih rasprava, ovdje će se razumijevanje pokušati postići usporedbom. Lako je priznati da same usporedbe nisu konačne; no to ne sprječava da često pojasne ono što se želi izraziti.

Ljudska spoznaja, onakva kakva funkcionira u svakodnevnom životu i običnoj znanosti, zaista je takva da ne može prodrijeti u nadosjetilne svjetove. To se može nepobitno dokazati; ali taj dokaz ne može imati nikakvu drugu vrijednost za određenu vrstu duševnog života osim one kojom bi netko pokušao pokazati da ljudsko oko prirodno, sa svojom moći vida, ne može prodrijeti do sićušnih stanica živog bića ili do prirode udaljenih nebeskih tijela. Koliko je istinita i dokaziva tvrdnja da obični vid ne prodire do stanica, toliko je istinita i dokaziva i druga tvrdnja, da obična spoznaja ne može doprijeti do nadosjetilnih svjetova. Ipak, dokaz da obični vid mora zastati na stanicama, nije odlučujući ni u čemu protiv istraživanja stanica. Zašto bi dokaz da obična spoznaja mora zastati na nadosjetilnim svjetovima, odlučivao išta protiv istraživanja tih svjetova?

Može se osjetiti emocija koju mnogi moraju imati suočeni s ovom usporedbom. Može se čak suosjećati s onima koji sumnjaju da netko tko ovom radu pristupa s takvom usporedbom, uopće sumnja u punu ozbiljnost spomenutog misaonog rada. Pa ipak, osoba koja ovo piše ne samo da je prožeta ovom ozbiljnošću, već vjeruje da je ovaj misaoni rad među najplemenitijim dostignućima čovječanstva, dokazivati da ljudski vid ne može dosegnuti stanice, svakako bi bio nepotreban pothvat; kod rigoroznog mišljenja, za postati svjestan prirode ovog mišljenja nužan je duhovni rad, sasvim je razumljivo da netko tko se posveti takvom radu ne primjećuje da ga stvarnost može opovrgnuti. Baš kao što u predgovoru ove knjige ima malo mjesta za obraćanje nekom od 'pobijanja' prvih izdanja, od strane onih koji nemaju nikakvo razumijevanje onoga što se tražilo ili koji svoje neistinite napade usmjeravaju na autorovu osobu, treba naglasiti da samo oni koji zatvaraju oči pred duhom izlaganja, mogu posumnjati u podcjenjivanje ozbiljnog znanstvenog misaonog rada u ovoj knjizi.

Ljudska spoznaja može se ojačati, baš kao što se može ojačati vid oka. Međutim, sredstva za jačanje spoznaje su u potpunosti duhovne vrste; to su unutarnje, čisto duševne aktivnosti. Sastoje se od onoga što je u ovoj knjizi opisano kao koncentracija (kontemplacija). Običan duševni život vezan je za instrumente tijela; ojačani duševni život oslobađa se toga. Danas postoje linije mišljenja za koje takva tvrdnja mora izgledati potpuno besmislena, za koje mora biti utemeljena isključivo na samoobmani. Iz svoje vlastite perspektive, takve linije mišljenja će lako pokazati kako je sav 'duševni život' vezan na živčani sustav. Svatko tko zauzme stajalište s kojeg je ova knjiga napisana, u osnovi će razumjeti takve dokaze. Razumjet će one koji kažu da je to jednostavno površnost, tvrditi da netko može imati bilo kakvu vrstu

duševnog života neovisno o tijelu. Oni su potpuno uvjereni da postoji veza između takvih duševnih iskustava i živčanog sustava, što 'duhovno znanstveni diletantizam' jednostavno ne uspijeva shvatiti.

Ovdje se određeni - sasvim razumljivi - obrasci mišljenja toliko razlikuju od onoga što je opisano u ovoj knjizi, da je stvar razumijevanja mnogih od njih, trenutačno prilično beznadna. Sada se došlo do točke, gdje se jednostavno nameće želja da ne bude u skladu s duhovnim životom sadašnjice, odmah osuđivati kao fantaziju, sanjarenje i tako dalje, liniju istraživanja koja oštro odstupa od vlastite. - S druge strane, međutim, već postoji činjenica da određeni broj ljudi ima razumijevanja za nadosjetilnu metodu istraživanja, kako je predstavljena u ovoj knjizi. Ljudi koji shvaćaju da se smisao života ne otkriva u općim frazama o duši, sebstvu i tako dalje, već se može pojaviti samo kroz istinsko bavljenje rezultatima nadosjetilnog istraživanja. Ne iz neskromnosti, već s radosnim zadovoljstvom, autor ove knjige duboko osjeća potrebu za ovim četvrtim izdanjem nakon relativno kratkog vremena.

Da bi to neskromno naglasio, autor previše jasno osjeća koliko malo novo izdanje odgovara onome što je izvorno trebalo biti kao 'skica nadosjetilnog svjetonazora'. Cijelo djelo je prerađeno za novo izdanje; na važnim mjestima su napravljeni mnogi dodaci i pokušaji objašnjenja. Međutim, autor je na brojnim mjestima osjetio koliko su krhka sredstva prezentacije koja su mu bila dostupna, u usporedbi s onim što otkriva nadosjetilno istraživanje. Stoga je bilo teško pokazati više od jednog puta da se dođe do predodžbi predstavljenih u knjizi, za evoluciju Saturna, Sunca i Mjeseca. U ovom području je obrađen i jedan važan aspekt u ovom izdanju. Međutim, iskustva u vezi s takvim stvarima, toliko se razlikuju od svih iskustava u osjetilnom području, da njihovo predstavljanje zahtijeva stalnu borbu za izraz koji se čini barem donekle adekvatnim. Oni koji su spremni udubiti se u pokušaj prezentacije, ovdje će možda primijetiti da se mnogo toga što je nemoguće izraziti suhoparno riječima, pokušava izraziti *načinom* opisa. To se razlikuje na primjer, u evoluciji Saturna, Sunca i tako dalje.

Drugi dio knjige, koji se bavi 'Spoznavom viših svjetova', u novom je izdanju dobio mnoge dodatke i proširenja koja je autor smatrao važnima. Cilj je bio živo prikazati prirodu unutarnjih duševnih procesa, kroz koji se spoznaja oslobađa svojih ograničenja u osjetilnom svijetu i čini se prikladnim za doživljavanje nadosjetilnog svijeta. Pokušalo se pokazati da to iskustvo, iako stečeno potpuno unutarnjim sredstvima i metodama, nema samo subjektivno značenje za pojedinca koji ga stječe. Prikaz je trebao pokazati da se unutar duše uklanja njezina individualnost i vlastita posebnost, te se postiže iskustvo koje svaka osoba ima na isti način, upravo zato što iz svojih subjektivnih iskustava na ispravan način ostvaruje razvoj. Tek kada se 'spoznaja nadosjetilnih svjetova' shvati na ovaj način, može se razlikovati od svih iskustava samo subjektivnog misticizma i tako dalje. O takvom

misticizmu se sigurno može reći da je to više-manje subjektivna stvar mistika. Duhovno znanstvena izobrazba duše, na kakvu se ovdje misli, teži takvim objektivnim iskustvima, čija se istina doduše u potpunosti spoznaje iznutra, ali čija se univerzalna valjanost prepoznaje upravo iz tog razloga. - I ovdje se nalazi točka, gdje je pomirenje s nekim načinima razmišljanja našeg vremena, prilično teško.

Zaključno, autor ove knjige želi istaknuti želju da čak i neki dobronamjerni ljudi, mogu prihvatiti ova objašnjenja onakvima kakva jesu kroz vlastiti sadržaj. Danas postoji raširena želja da se ovoj ili onoj liniji mišljenja da ovo ili ono drevno ime. To je ono što je nekima čini vrijednom. Međutim, može se postaviti pitanje: što izlaganja u ovoj knjizi dobivaju time što su označena kao 'rozenkrojcerska' ili nešto slično? Važno je to da se ovdje pokušava, koristeći dostupna sredstva i primjerena trenutnom razdoblju razvoja duše, steći uvid u nadosjetilne svjetove i da se iz te perspektive, zagonetke ljudske sudbine i ljudskog postojanja razmatraju izvan granica rođenja i smrti. Ovo nije težnja koja nosi ovo ili ono drevno ime, već težnja za istinom.

S druge strane, termini za svjetonazor predstavljen u knjizi korišteni su i sa suprotnom namjerom. Osim činjenice da su oni kojima je cilj autor, najžešći, i s namjerom diskreditiranja apsurdni i objektivno neistiniti, takve termine karakterizira njihova nedostojnost, jer degradiraju potpuno neovisnu potragu za istinom, ne prosuđujući je samu po sebi, već nastojeći drugima nametnuti ovisnost o ovoj ili onoj školi mišljenja, koju su sami izmislili ili neutemeljeno usvojili i zastupali. Koliko god ove riječi bile nužne u svijetlu mnogih napada na autora, on ipak nerado ovdje dalje raspravlja o toj temi.

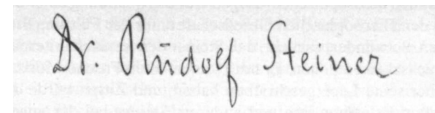
Napisano u lipnju 1913.

Predgovor za petnaesto izdanje [1920.]

Za ovo novo izdanje moje knjige 'Skica tajne znanosti' gotovo sam u potpunosti preoblikovao prvo poglavlje, 'Karakter tajne znanosti'. Vjerujem da će to dovesti do manje nesporazuma nego što sam vidio u ranijem izdanju ovog poglavlja. S mnogih strana sam čuo: druge znanosti dokazuju; ono što se ovdje predstavlja kao znanost jednostavno kaže: tajna znanost utvrđuje ovo ili ono. Takva predrasuda prirodno nestaje, budući da dokaz nadosjetilnog znanja ne može biti tako očit kroz prezentaciju, kao što je to kroz prezentaciju veza u osjetilnoj stvarnosti. Međutim, revizijom prvog poglavlja ove knjige želio sam jasnije, nego što sam, čini se, uspio u prethodnim izdanjima, istaknuti da se radi samo o predrasudama. U ostalim dijelovima knjige, nastojao sam neke od predstavljenih stvari bolje razjasniti dodavanjem sadržaja. Kroz cijelu knjigu nastojao sam napraviti brojne promjene u prezentaciji sadržaja, koje sam smatrao potrebnima nakon višestrukih iskustava s onim što je predstavljeno.

Berlin, svibanj 1920.

A handwritten signature in dark ink, reading "Dr. Rudolf Steiner". The signature is written in a cursive, flowing style. The background is a light, textured surface, possibly a piece of paper or a scan of a document.

Predgovor za šesnaesto do dvadeseto izdanje [1920.]

Sada, petnaest godina nakon prvog objavljivanja ove knjige, mogu javno reći nešto o stanju duše iz kojeg je proizašla.

Moj izvorni plan bio je dodati njezin bitni sadržaj kao posljednje poglavlje mojoj davno objavljenoj knjizi 'Teozofija'. To nije uspjelo. U vrijeme kada se 'Teozofija' razvijala, taj se sadržaj nije u meni u potpunosti oblikovao na isti način kao sadržaj 'Teozofije'. U svojim sam imaginacijama imao duhovnu bit pojedinca pred svojom dušom, i mogao sam je predstaviti, ali kozmičke veze koje su trebale biti predstavljene u 'Tajnoj znanosti', još nisu bile preda mnom na isti način. Bile su tu u detaljima, ali ne kao cjelina.

Stoga sam odlučio objaviti 'Teozofiju', sa sadržajem koji sam prepoznao kao bit života pojedinca, i u bliskoj budućnosti, u miru se baviti 'Tajnom znanošću'.

Sadržaj ova knjige, u skladu s mojim tadašnjim duševnim raspoloženjem, morao se izraziti mislima koje su bile prikladne za predstavljanje duhovnog, i daljnji su razvoj misli primijenjenih u prirodnoj znanosti. Iz ovdje ponovno tiskanih 'Preliminarnih napomena prvom izdanju' bit će očito koliko sam snažno osjećao odgovornost prema prirodnoj znanosti sa svime što sam tada napisao o duhovnoj spoznaji.

Ali samo u takvim mislima ne može se ono što se otkriva duhovnom pogledu predstaviti kao duhovni svijet. Jer to otkrivenje ne ulazi u puku misaoni sadržaj. Svatko tko je iskusio prirodu takvog otkrivenja zna da su misli obične svijesti sposobne izraziti samo ono što se percipira osjetilima, a ne ono što se duhovno percipira.

Sadržaj onoga što se duhovno percipira može se reproducirati samo u slikama (imaginacijama), kroz koje govore inspiracije koje potječu od intuitivno doživljenih duhovnih bića. (Potrebne informacije o prirodi imaginacije, inspiracije i intuicije mogu se pronaći u samoj 'Tajnoj znanosti' i u mojoj knjizi: 'Kako se stječe uvid u više svjetove?'.)

Ali onaj koji predstavlja imaginacije iz duhovnog svijeta, ne može jednostavno predstaviti te imaginacije u današnje vrijeme. On time predstavlja nešto što, kao potpuno drugačiji sadržaj svijesti, stoji uz kognitivni sadržaj našeg doba, bez ikakve veze s njim. On sadašnju svijest mora ispuniti onim što druga svijest, koja gleda u duhovni svijet, može prepoznati. Tada će njegov prikaz kao svoj sadržaj imati ovaj duhovni svijet; ali taj se sadržaj pojavljuje u obliku misli u koje se ulijeva. Dakle, postaje potpuno razumljiv običnoj svijesti, koja razmišlja u smislu sadašnjosti, ali još ne gleda u duhovni svijet.

Ta se razumljivost ne ostvaruje samo kada se na putu postavljaju prepreke. Kada se usvoje predrasude koje je doba formiralo iz pogrešnog pogleda na prirodu, temeljenog na 'granicama spoznaje'.

U duhovnoj spoznaji sve je uronjeno u intimno iskustvo duše, ne samo sama duhovna percepcija, već i razumijevanje koje nevidovita, obična svijest donosi rezultatima percipiranog. Oni koji diletantski tvrde, da oni koji vjeruju da razumiju samo sebi sugeriraju razumijevanje, nemaju pojma o toj intimnosti.

Ali istina je, da ono što se manifestira u konceptima fizičkog svijeta samo kao istina ili zabluda, postaje iskustvo u odnosu na duhovni svijet.

Tko god, samo s blagim osjećajem, dopušta tvrdnju da ono što se duhovno percipira ne može shvatiti obična, svijest koja ne percipira - zbog svojih ograničenja - da utječe na njegov sud, ta prosudba leži pred njegovim dohvaćanjem poput tamnog oblaka; i on zaista ne može razumjeti.

Ali nepristranoj, nepercipirajućoj svijesti, on što se promatra je potpuno razumljivo, ako to vidovnjak prenese u misaoni oblik. Razumljivo je baš kao što ne-slikar razumije slikarevu dovršenu sliku. Doista, razumijevanje duhovnog svijeta nije umjetnički i emocionalno utemeljeno, kao kod umjetničkog djela, već je potpuno misaono, kao kod poznavanja prirode.

Međutim, da bi takvo razumijevanje bilo uistinu moguće, presenter onoga što se duhovno percipira mora dovesti svoje vizije do točke da se pravilno izliju u misaoni oblik, a da pritom ne izgube svoj imaginativni karakter unutar tog oblika.

Sve mi je to bilo u prvom planu, dok sam razvijao svoju 'Tajnu znanost'.

Godine 1909. osjetio sam da s tim pretpostavkama mogu napisati knjigu koja: prvo, do određene, ali u početku dovoljne mjere, izražava sadržaj moje duhovne vizije u obliku misli; i drugo, koju može razumjeti svaka misleća osoba koja ne postavlja prepreke na putu razumijevanja.

Kažem ovo danas, a istovremeno navodim da mi se tada (1909.) objavljivanje knjige činilo rizičnim. Jer sam znao da potrebnu nepristranost ne mogu postići oni koji se profesionalno bave prirodnim znanostima, niti sve one brojne osobe koje o njima ovise za svoj sud.

Ali činjenica mi je bila upravo pred očima da su, u vrijeme kada se ljudska svijest najviše udaljila od duhovnog svijeta, komunikacije iz tog duhovnog svijeta bile hitno potrebne.

Računao sam na činjenicu da postoje i ljudi koji, u većoj ili manjoj mjeri, udaljenost od svake duhovnosti doživljavaju kao tešku životnu prepreku, da se s unutarnjom čežnjom okreću porukama iz duhovnog svijeta.

I naredne godine su to u potpunosti potvrdile. 'Teozofija' i 'Tajna znanost' su se naširoko čitale, kao knjige koje od čitatelja zahtijevaju spremnost na suočavanje s teškoćama.

Svjesno sam nastojao ne pružiti 'popularnu' prezentaciju, već onu koja zahtijeva pravi misaoni napor za udubljivanje u sadržaj. Tako sam svojim knjigama dao takav karakter da je njihovo čitanje samo po sebi početak duhovnog treninga. Jer smiren, promišljen misaoni napor potreban za ovo čitanje, jača moći duše i tako joj omogućuje pristup duhovnom svijetu.

Činjenica da sam knjizi dao naslov 'Tajna znanost' odmah je izazvala nesporazume. Neki su rekli da ono što želi biti 'znanost' ne smije biti 'tajno'. Koliko se malo razmišljalo pri takvom prigovoru. Kao da netko tko objavljuje sadržaj, da ga želi učiniti 'tajnim'. Cijela knjiga pokazuje da se ništa ne smije opisati kao 'tajno', već da se treba predstaviti u takvom obliku da je razumljivo kao i svaka druga 'znanost'. Ili, kada se koristi riječ 'prirodna znanost', ne želi li se implicirati da je to znanje o prirodi? Tajna znanost je znanost o onome što se događa 'tajno', utoliko što se opaža izvan prirode, tamo gdje je duša orijentirana kada svoje unutarnje biće usmjerava prema duhu.

'Tajna znanost' je suprotnost 'prirodnoj znanosti'.

Moje vizije o duhovnom svijetu više su puta bile opovrgavane tvrdnjom da su to izmijenjeni prikazi onoga što su ljudi u davna vremena smatrali predodžbama o duhovnom svijetu. Rečeno je da sam čitao razne stvari, upio ih u svoju podsvijest, a zatim ih predstavio u uvjerenju da su proizašle iz moje vlastite vizije. Navodno sam svoje prikaze izveo iz gnostičkih učenja, iz orijentalnih pjesama o mudrosti i tako dalje.

Tvrdeći to, čovjek je potpuno površan u svojim mislima.

Moji duhovni uvidi, toga sam potpuno svjestan, rezultat su vlastitog promatranja. Oduvijek sam rigorozno ispitivao sebe, kako u svim detaljima tako i u širem pregledu, kako bih osigurao da svaki korak u svom kontemplativnom napredovanju poduzimam na način da te korake prati potpuno razborita svijest. Kao što se matematičar kreće od misli do misli, bez uloge nesvjesnog, autosugestije i tako dalje, tako - govorio sam sebi - duhovni pogled mora se kretati od objektivne imaginacije do objektivne imaginacije, bez ičega što živi u duši osim duhovnog sadržaja jasne razborite svijesti.

Spoznaja da imaginacija nije samo subjektivna slika, već prikaz objektivnog duhovnog sadržaja, postiže se zdravim unutarnjim iskustvom. Do toga se dolazi na duhovno-duševni način, baš kao što se u području osjetilne percepcije sa zdravom organizacijom, ispravno razlikuje maštarija od objektivnih percepcija.

Tako sam pred sobom imao rezultate svog promatranja. U početku su to bile 'intuicije' koje su postojale bez imena.

Ako sam ih htio priopćiti, treba sam ih naznačiti riječima. Takve oznake sam kasnije tražio u starijim opisima duhovnog, kako bih riječima mogao izraziti ono što je uvijek bilo bez riječi. Te sam oznake riječima slobodno koristio, tako da se gotovo ni jedna od njih, u mojoj upotrebi, ne podudara s onim što su bile tamo gdje sam ih pronašao.

Međutim, takav način izražavanja uvijek sam tražio tek nakon što bi mi sadržaj sinuo kroz vlastito promatranje.

Vlastitim promatranjem sam uspio eliminirati ono što sam prethodno pročitao, kroz stanje svijesti koje sam upravo opisao.

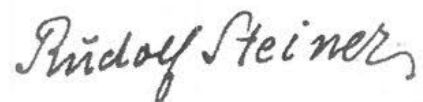
Sada su se u mojim izrazima pronašli odjeci starijih predodžbi. Bez razmatranja njihovog sadržaja, držali su se takvih izraza. Ako sam govorio o 'lotosovim cvjetovima' u ljudskom astralnom tijelu, to je bio dokaz da ponavljam indijska učenja u kojima se taj izraz nalazio. Doista, ako sam govorio o 'astralnom tijelu', to je bio rezultat čitanja srednjovjekovnih tekstova. Ako sam koristio izraze Angeloi, Archangeloi i tako dalje, jednostavno sam obnavljao predodžbe kršćanske gnoze.

Više puta sam se susreo s takvim površnim razmišljanjem.

Također sam htio istaknuti ovu činjenicu ponovnim pojavljivanjem 'Tajne znanosti' u novom izdanju. Knjiga sadrži skice antropozofije kao cjeline. Stoga je posebno pogođena nesporazumima kao i ona.

Od vremena kada su se imaginacije predstavljene u ovoj knjizi stopile u mojoj duši u cjelovitu sliku, neprestano sam razvijao viziju čovjeka, povijesnog razvoja kozmosa i tako dalje; dolazio sam do uvijek novih detaljnih zaključaka. Ali ono što sam prije petnaest godina ocrtao u 'Tajnoj znanosti' nije za mene ni na koji način poljuljano. Sve što sam od tada mogao reći, kada se umetne u ovu knjigu na pravo mjesto, pojavljuje se kao daljnji razvoj skice koju sam tada napravio.

Goetheanum, 10. siječnja 1925.

okvira koji prevladava u prirodnoj znanosti. Ali također zna, da ako se ta strogost stekne istinskim prodiranjem u duh znanstvene misli, ona se snagom duše može zadržati i za druga područja.

Međutim, javlja se nešto što može biti razlog za oklijevanje. U kontemplaciji prirode, duša je u mnogo većoj mjeri vođena promatranim objektom nego u kontemplaciji ne-osjetilnih sadržaja svijeta. U toj kontemplaciji, ona mora imati veću sposobnost, utemeljenu isključivo na unutarnjim impulsima, da shvati bit znanstvenog načina mišljenja. Budući da vrlo mnogo ljudi - nesvjesno - vjeruje da se ta bit može shvatiti samo držeći se vodećeg načela prirodnih pojava, skloni su donijeti konačnu odluku: čim se to vodeće načelo napusti, duša tapka u prazno svojom znanstvenom metodom. Takvi ljudi nisu postali svjesni osebujne prirode ove metode; oni uglavnom formiraju svoje sudove iz pogrešaka koje neizbježno nastaju kada znanstveni način razmišljanja nije dovoljno utemeljen u prirodnim pojavama, a duša ipak želi promišljati ne-osjetilno područje svijeta. To, naravno, dovodi do mnogih neznanstvenih razgovora o ne-osjetilnom području svijeta. Ali ne zato što takav razgovor u svojoj biti ne može biti znanstven, već zato što, u konkretnom slučaju, nije došlo do znanstvenog samoobrazovanja kroz promatranje prirode.

Svatko tko želi govoriti o okultnoj znanosti mora, s obzirom na ono što je upravo rečeno, imati istančan osjećaj za sve iskričave misli koje nastaju kada se utvrđuje nešto o otkrivenim tajnama svijeta bez znanstvenog načina razmišljanja. Unatoč tome, ne bi dovelo ni do čega plodnog ako bismo, odmah na početku objašnjenja tajne znanosti, govorili o svim mogućim zabudama koje uzrokuju da ljudi s predrasudama zanemaruju bilo kakvo istraživanje u tom smjeru, jer takvi ljudi iz prisutnosti uistinu brojnih zabuda, zaključuju da je cijeli pothvat neopravdan. Međutim, budući da se odbacivanje tajne znanosti među znanstvenicima ili onima koji prosuđuju u znanstvenom smislu, uglavnom temelji samo na gore opisanoj izjavi o moći, a pozivanje na odstupanja je - često nesvjesni - samo izgovor, rasprava s takvim protivnicima u startu neće biti korisna. Ništa ih ne sprječava da svakako iznesu sasvim opravdan prigovor, da se ne može od samog početka utvrditi postoji li gore opisani čvrsti temelj kod osobe koja vjeruje da su drugi zavedeni. Stoga, osoba koja teži tajnoj znanosti, može jednostavno samo pokazati ono što vjeruje da ima pravo reći. Prosudbu o njegovoj legitimnosti mogu formirati samo drugi, i samo oni koji se, izbjegavajući sve igre moći, mogu uključiti u prirodu njegovih komunikacija o otkrivenim tajnama svjetskih pojava. Međutim, bit će njegova odgovornost pokazati, kako se ono što predstavlja, odnosi prema drugim postignućima znanja i života, kakvo je protivljenje moguće i u kojoj mjeri neposredna, vanjska, osjetilna stvarnost života potvrđuje njegova zapažanja. Ali nikada ne bi trebao težiti tome da svoju prezentaciju predstavi na način da bude učinkovita kroz njegovu moć uvjeravanja, a ne kroz njen sadržaj.

Protiv objašnjenja tajne znanosti često se može čuti prigovor: ona ne dokazuju ono što tvrde; ona samo navode jedno ili drugo i kažu: tajna znanost to utvrđuje. Objašnjenja koja slijede su pogrešno shvaćena ako se vjeruje da je išta u njima predstavljeno u ovom smislu. Ovdje je usmjerenje na to da se omogući daljnji razvoj prirodnog znanja u duši, kako se ono može razvijati prema vlastitoj prirodi, a zatim da se ukaže na to da se u takvom razvoju duša susreće s nadosjetilnim činjenicama. Pretpostavlja se da će se svaki čitatelj koji je sposoban suočiti se s onim što je predstavljeno, nužno susresti s tim činjenicama. Međutim, razlika u odnosu na čisto znanstveno promatranje nastaje u trenutku kada se uđe u područje znanosti duha. U prirodnoj znanosti činjenice postoje u području osjetilnog svijeta; znanstveni tumač aktivnost duše smatra nečim što se povlači u drugi plan, u usporedbi s kontekstom i tijekom osjetilnih činjenica. Duhovno znanstveni tumač, tu aktivnost duše mora staviti u prvi plan; jer čitatelj do činjenica dolazi tek kada tu aktivnost duše legitimno učini svojom. Te činjenice nisu, kao u prirodnoj znanosti - doduše neshvaćene - također pred čovjekovom percepcijom čak i bez duševne aktivnosti; nego u nju ulaze tek kroz duševnu aktivnost. Duhovno znanstveni tumač stoga pretpostavlja da čitatelj traži činjenice zajedno s njim. Njihovo će izlaganje biti takvo da je otkriće tih činjenica povezano, i da prevladava znanstveni osjećaj koji se njeguje u prirodnoj znanosti, a ne osobna proizvoljnost. Stoga će također biti prisiljen govoriti o sredstvima kojima se postiže kontemplacija ne-osjetilnog - nadosjetilnog. - Svatko tko se bavi prezentacijom tajne znanosti, uskoro će shvatiti da to vodi do stjecanja predodžbi i ideja koje prije nije posjedovao. Tako se dolazi i do novih misli o onome što se prije mislilo o prirodi 'dokaza'. Uči se prepoznati da je, za znanstvene prezentacije, 'dokaz' nešto što se, takoreći, uvodi izvana. Međutim, u duhovno znanstvenom promišljanju, aktivnost koju duša usmjerava prema dokazu kod prirodnoznanstvenog promišljanja, već leži u samoj potrazi za činjenicama. Te činjenice se ne mogu pronaći, osim ako put do njih već nije put dokaza. Tko god istinski kroči tim putem, već je iskusio kraj dokazivanja; ništa se ne može postići dokazom dodanim izvana. Neprepoznavanje ovoga u prirodi tajne znanosti, dovodi do mnogih nesporazuma.

Sva tajna znanost mora proizaći iz dvije misli, koje se mogu ukorijeniti u svakom čovjeku. Za tajnog znanstvenika, kako se ovdje shvaća, ove dvije misli izražavaju činjenice koje se mogu iskusiti ako se koriste prava sredstva. Za mnoge ljude, same ove misli predstavljaju diskutabilne tvrdnje, o kojima se može mnogo raspravljati, ako ne i nešto čija se nemogućnost može 'dokazati'.

Te dvije misli su, da iza vidljivog svijeta postoji nevidljivi svijet, svijet isprva skriven od osjetila i mišljenja vezanog za ta osjetila, te da je ljudima moguće prodrijeti u taj skriveni svijet razvijanjem sposobnosti koje u njima drijemaju.

Takav skriveni svijet ne postoji, kažu jedni. Svijet koji čovjek percipira svojim osjetilima jedini je. Njegove misterije čovjek može riješiti iz sebe samog. Iako je čovjek trenutno daleko od toga da može odgovoriti na sva pitanja egzistencije, doći će vrijeme kada će osjetilno iskustvo i znanost temeljena na njemu, moći pružiti odgovore.

Ne može se tvrditi da ne postoji skriveni svijet iza vidljivog, kažu drugi; ali čovjekove kognitivne moći ne mogu prodrijeti u taj svijet. Imaju granice koje ne mogu prijeći. Dok potreba za 'vjerom' može tražiti utočište u takvom svijetu, istinska znanost, utemeljena na utvrđenim činjenicama, ne može se baviti takvim svijetom.

Treća strana je ona koja smatra svojevrsnom arogancijom, kada ljudi kroz svoj kognitivni rad pokušavaju prodrijeti u područje u kojem bi se trebalo odreći 'znanja' i zadovoljiti se 'vjerom'. Pristalice ovog mišljenja, smatraju da nije ispravno kada slaba ljudska bića pokušavaju prodrijeti u svijet koji može pripadati samo religijskom životu.

Također se tvrdi da je zajedničko razumijevanje činjenica osjetilnog svijeta moguće za sve ljude, ali da se u pogledu nadosjetilnih stvari, može uzeti u obzir samo osobno mišljenje pojedinca, te da se kod tih pitanja ne bi trebalo govoriti o univerzalno valjanoj sigurnosti.

Još neki tvrde mnogo toga drugog.

Jasno se vidi, da promišljanje vidljivog svijeta čovjeku predstavlja zagonetke koje se nikada ne mogu riješiti iz samih činjenica ovoga svijeta. Neće se riješiti na ovaj način, čak ni kada znanost o tim činjenicama napreduje koliko je to moguće. Jer vidljive činjenice, svojom samom unutarnjom biti, jasno ukazuju na skriveni svijet. Svatko tko to ne prepozna, zatvara se pred zagonetkama koje svugdje jasno proizlaze iz činjenica osjetilnog svijeta. Oni uopće ne žele vidjeti određena pitanja i zagonetke; stoga vjeruju da se na sva pitanja može odgovoriti osjetilnim činjenicama. Na pitanja koja žele postaviti, zapravo se može odgovoriti činjenicama za koje se nadaju da će biti otkrivene u budućnosti. To se lako može priznati. Ali zašto bi netko čekao odgovore na određene stvari, ako čak ni ne postavlja pitanja? Oni koji teže tajnoj znanosti, ne govore ništa drugo nego da su im takva pitanja sama po sebi očita, i da ih se mora prepoznati kao izraz ljudske duše. Znanost se ne može ograničiti zabranjivanjem ljudima da postavljaju nepristrana pitanja.

Što se tiče mišljenja da ljudska bića imaju granice svog znanja koje ne mogu prijeći, i koje ih prisiljavaju da se zaustave pred nevidljivim svijetom, mora se reći: nema sumnje da se u nevidljivi svijet ne može prodrijeti kroz vrstu znanja o kojoj se tu govori. Svatko tko ovu vrstu znanja smatra jedino mogućom, ne može doći do drugog stava osim da je ljudima uskraćeno prodrijeti u moguće postojeći viši svijet. Ali može se reći i sljedeće: ako je

vrijeme mogu tako nastaviti, ali na kraju moraju doći do točke u kojoj iznutra umiru. Jer ono što se tako može izvući iz svijeta, za osobu je iscrpljeno. Ovo nije izjava koja proizlazi iz osobnog iskustva pojedinca, već nešto što proizlazi iz nepristranog promatranja cjelokupnog ljudskog života. Ono što štiti od ove iscrpljenosti jest skrivena suština koja leži duboko u stvarima. Ako snaga u osobi, da se spusti u te dubine kako bi neprestano crpila novu životnu snagu, umre, tada u konačnici čak ni vanjski aspekti stvari više ne podržavaju život.

Sigurno to nije stvar koja se tiče samo pojedinca, samo njegove osobne dobrobiti i patnje. Upravo kroz istinsko tajno-znanstveno razmatranje čovjek postaje siguran da su, iz više perspektive, dobrobit i patnja pojedinca usko povezani s blagostanjem ili nesrećom cijelog svijeta. Postoji put, kojim čovjek dolazi do uvida, da šteti cijelom svijetu i svim bićima u njemu ako ne razvije svoje moći na pravi način. Ako čovjek opustoši svoj život gubeći vezu s nadosjetilnim, ne samo da uništava nešto u sebi čija ga propast na kraju može dovesti do očaja, već svojom slabošću predstavlja i prepreku razvoju cijelog svijeta u kojem živi.

Sada, čovjek može zavarati samog sebe. Može se prepustiti uvjerenju da ne postoji skriveni element, da ono što prilazi njegovim osjetilima i njegovom razumu, već sadrži sve što može postojati. Ali ta je obmana moguća samo na površini svijesti, ne u njenoj dubini. Osjećaji i želja ne podliježu ovom varljivom uvjerenju. Oni će uvijek na neki način žudjeti za nečim skrivenim. A kad mu se to oduzme, oni čovjeka tjeraju u sumnju, nesigurnost i očaj. Znanje koje otkriva ono skriveno, sposobno je prevladati svo beznađe, svu nesigurnost, sav očaj - ukratko, sve što život slabi i čini čovjeka nesposobnim da služi svijetu kao cjelini.

To je prekrasan plod znanja tajne znanosti: ono daje snagu i stabilnost životu, a ne samo da zadovoljava žeđ za znanjem. Izvor iz kojeg takvo znanje crpi snagu za rad i samopouzdanje u životu je neiscrpan, i nitko tko se jednom istinski približio ovom izvoru, koji je stalno utočište, neće otići bez da je osnažen.

Postoje ljudi koji odbijaju išta znati o takvim uvidima, jer vide nešto nezdravo u onome što je upravo rečeno. Što se tiče površinskih i vanjskih aspekata života, takvi ljudi su apsolutno u pravu. Ne žele da se ono što život nudi u takozvanoj stvarnosti, umanjuje. Oni vide slabost u ljudima koji se okreću od stvarnosti i traže spas u skrivenom svijetu, koji za njih predstavlja fantastičan, izmišljen svijet. Ako netko ne želi upasti u morbidno sanjarenje, i doživjeti slabost, u takvom duhovno znanstvenom istraživanju, mora prepoznati djelomičnu opravdanost takvih prigovora. Jer se temelje na zdravom rasuđivanju koje ne vodi do cijele istine, već do poluistine, zato što ne prodire u dubinu stvari, već ostaje na površini. - Kad bi potraga za nadosjetilnim znanjem bila sračunata na slabljenje života i uzrokovala da se

izlaganja tajne znanosti, uvjerit će se da to može biti jedini siguran put do nadosjetilnog znanja. Također će prepoznati da su sva uvjerenja da nadosjetilno znanje u početku može djelovati kao dogme, takoreći, snagom sugestije, neutemeljena. Jer se sadržaj tog znanja stječe u duševnom životu koji čovjeka lišava svake puke sugestivne moći, i daje mu mogućnost da drugima govori samo na isti način na koji im govore sve istine, usmjerene na njihov razboriti sud. Razlog zašto drugi u početku ne primjećuju kako žive u duhovnom svijetu, ne leži u nepromišljenom, sugestivnom prijemu, već u suptilnosti i nepoznatosti onoga što se doživljava čitanjem. - Dakle, kroz početni prijem informacija predstavljenih u prvom dijelu ove knjige, čovjek u početku postaje supoznavatelj nadosjetilnog svijeta; kroz praktično izvršavanje aktivnosti duše opisanih u drugom dijelu, postaje samostalni spoznavalac u ovom svijetu.

U duhu i u pravom smislu, nijedan pravi znanstvenik neće moći pronaći proturječje između svoje znanosti, izgrađene na činjenicama osjetilnog svijeta, i načina na koji se istražuje nadosjetilni svijet. Znanstvenik koristi određene alate i metode. On stvara te alate obrađujući ono što mu 'priroda' daje. Nadosjetilni način spoznaje također koristi alat. Samo što je taj alat sam čovjek. I taj alat prvo mora biti pripremljen za više istraživanje. Sposobnosti i moći koje mu je u početku dala 'priroda' bez čovjekove intervencije, moraju se transformirati u više. Na taj način čovjek može sebe učiniti instrumentom za istraživanje nadosjetilnog svijeta.

Suština čovječanstva

Kad se čovjeka razmatra iz perspektive nadosjetilnog oblika spoznaje, odmah dolazi do izražaja ono što za taj oblik spoznaje vrijedi općenito. To razmatranje temelji se na prepoznavanju 'otkrivenih tajni' unutar vlastitog bića. Samo dio onoga, što se shvaća kao ljudsko biće u nadosjetilnom znanju, dostupno je osjetilima i na njima utemeljenom razumu, naime fizičko tijelo. Kako bismo razjasnili koncept ovog fizičkog tijela, prvo moramo skrenuti pozornost na fenomen koji se, poput velike zagonetke, prostire nad svakim promatranjem života: smrt, i, u vezi s njom, na takozvanu neživu prirodu, na mineralno carstvo, koje u sebi uvijek nosi smrt. To ukazuje na činjenice čije je potpuno razjašnjenje moguće samo putem nadosjetilnog znanja i kojima se mora posvetiti značajan dio ovog teksta. No, za sada će ovdje biti dano samo par predodžbi za orijentaciju.

Unutar manifestiranog svijeta, fizičko ljudsko tijelo je ono u kojem je čovjek jednak mineralnom svijetu. S druge strane, za ono što razlikuje čovjeka od minerala, ne može se smatrati fizičko tijelo. Za nepristrano promatranje, činjenica da smrt otkriva onaj dio ljudskog bića koji je, nakon što nastupi smrt, iste prirode kao i mineralni svijet, posebno je važna. Može se ukazati na leš, kao onaj dio čovjeka koji je, nakon smrti, podložan procesima koji se nalaze u području mineralnog svijeta. Može se naglasiti činjenica da su u ovom dijelu ljudskog bića, lešu, aktivne iste tvari i sile kao i u mineralnom području; ali je potrebno, ništa manje snažno, naglasiti da smrću fizičko tijelo prolazi kroz raspad. Također je opravdano reći: svakako, iste tvari i sile djeluju u čovjekovu fizičkom tijelu kao i u mineralu; ali njihova je aktivnost tijekom života stavljena u višu službu. Djeluju jednako kao u mineralnom svijetu tek nakon što nastupi smrt. Tada se pojavljuju onako kako moraju prema vlastitoj prirodi, naime kao dezintegratori fizičkog tjelesnog oblika.

Dakle, ono otkriveno se mora oštro razlikovati, od skrivenog u čovjeku. Jer tijekom života, nešto skriveno mora voditi stalnu borbu protiv tvari i sila mineralnog u fizičkom tijelu. Kada ta borba prestane, pojavljuje se mineralna aktivnost. - To ukazuje na točku u kojoj mora započeti znanost o nadosjetilnom. Mora tražiti ono što vodi naznačenu borbu. I to je upravo ono što je skriveno od osjetilnog promatranja. Dostupno je samo nadosjetilnom promatranju. Kako čovjek dolazi do toga, da mu se to 'skriveno' otkrije na isti način na koji se osjetilne pojave otkrivaju običnim očima, bit će raspravljano u kasnijem dijelu ovog teksta. Ovdje ćemo, međutim, opisati ono što se otkriva nadosjetilnom promatranju.

Već je rečeno: činjenice o putu do višeg pogleda, mogu čovjeku biti vrijedne samo ako se prvo upoznao, kroz puko pripovijedanje, s onim što nadosjetilno istraživanje otkriva. Jer u tom području čovjek može shvatiti i ono što još

nije promatrao. Doista, dobar put do gledanja, onaj je koji počinje razumijevanjem.

Čak i ako se taj skriveni element koji se bori protiv propadanja u fizičkom tijelu, može promatrati samo višim pogledom, njegovi učinci su jasno vidljivi moći rasuđivanja koja je ograničena na ono otkriveno. A ti se učinci izražavaju u obliku ili formi u kojoj se mineralne tvari i sile fizičkog tijela kombiniraju tijekom života. Taj oblik postupno nestaje, a fizičko tijelo postaje dio ostatka mineralnog svijeta kada nastupi smrt. Međutim, nadosjetilna percepcija može promatrati kao neovisnog člana čovjeka, ono što fizičke tvari i sile tijekom života, sprječava da slijede svoj vlastiti put, koji vodi do raspadanja fizičkog tijela. Neka se taj neovisni član nazove 'etersko tijelo' ili 'životno tijelo'. - Da se ne bi odmah pojavili nesporednosti, dvije stvari se moraju uzeti u obzir u vezi s ovim označavanjem drugog člana čovjeka. Riječ 'eter' ovdje se koristi u drugačijem smislu nego što ga koristi suvremena fizika. Tu se, naprimjer, nositelj svjetlosti označava kao eter. Ovdje, međutim, riječ treba ograničiti u gore navedenom smislu. Treba je primijeniti na ono što je dostupno višem pogledu, i što se osjetilnom promatranju otkriva samo kroz svoje učinke, naime kroz sposobnost da mineralnim tvarima i silama prisutnim u fizičkom tijelu, da određeni oblik ili formu. I riječ 'tijelo' ne treba krivo shvatiti. Za označavanje viših stvari egzistencije, doista se moraju koristiti riječi običnog jezika. A one, uostalom, za osjetilno promatranje izražavaju samo ono osjetilno. U osjetilnom smislu, naravno, 'etersko tijelo' uopće nije fizičko, koliko god se fino moglo zamisliti takvo što. [Autor ove knjige je u svojoj 'Teozofiji' izrazio da nazivi 'etersko tijelo' i 'životno tijelo', nisu jednostavna obnova starog gledanja na 'životnu silu' koju je prirodna znanost prevladala.]

Kada se u prezentaciji nadosjetilnog dođe do spominjanja ovog 'eterskog tijela' ili 'životnog tijela', već se dolazi do točke u kojoj se takav prikaz mora susresti s proturječjem kod mnogih suvremenih pogleda. Razvoj ljudskog duha došao je do točke u kojoj se takav prikaz u naše vrijeme mora smatrati nečim neznanstvenim. Materijalistički način razmišljanja došao je do toga, da u živom tijelu ne vidi ništa drugo nego kombinaciju fizičkih tvari i sila, kakva se nalazi i u takozvanom neživom tijelu, u mineralu. Samo što je ta kombinacija u živom tijelu složenija nego u neživom. Ne tako davno, čak su i u običnoj znanosti postojala različita gledišta. Svatko tko prati spise mnogih ozbiljnih znanstvenika iz prve polovice devetnaestog stoljeća, shvatit će kako su čak i 'pravi prirodoslovci' bili svjesni da u živom tijelu, to postoji nešto drugačije nego u neživotnom mineralu. Govorili su o 'životnoj sili'. Iako se ta 'životna sila' ne shvaća kao ono što je gore opisano kao 'životno tijelo', dotični koncept ipak se temelji na slutnji da takvo što postoji. Ova 'životna sila' zamišljena je kao dodana fizičkim tvarima i silama u živom tijelu, na sličan način kao što se magnetska sila dodaje običnom željezu u magnetu. Onda je došlo vrijeme kada je ova 'životna sila' uklonjena iz područja znanosti. Ljudi

su se za sve htjeli zadovoljiti isključivo fizičkim i kemijskim uzrocima. Trenutno mnogi znanstveni mislioci doživljavaju neuspjeh u tom pogledu. Neki priznaju da pretpostavka nečeg sličnog 'životnoj sili' nije potpuna besmislica. Međutim, čak ni znanstvenik koji se prepušta takvom gledanju, neće se htjeti uskladiti s ovdje predstavljenim pogledom na 'životno tijelo'. U pravilu, upuštanjem u raspravu s takvim stavovima iz perspektive nadosjetilnog znanja, neće se ništa postići. Umjesto toga, trebalo bi prepoznati da je materijalistički način razmišljanja nužan pratitelj velikog znanstvenog napretka našeg vremena. Taj napredak temelji se na ogromnom usavršavanju sredstava osjetilnog promatranja. I u prirodi je čovjeka, da unutar svog razvoja određene sposobnosti dovodi do određenog stupnja savršenstva na štetu drugih. Precizno osjetilno promatranje, koje se u tako značajnoj mjeri razvilo kroz prirodnu znanost, moralo je potisnuti u drugi plan one ljudske sposobnosti koje vode u 'skriveno svjetlo'. Ali ponovno je došlo vrijeme u kojem je to nužno njegovati. I ono skriveno se ne spoznaje, borbom protiv sudova koji, uostalom, logički proizlaze iz poricanja onog skrivenog, već postavljanjem samog ovog skrivenog u pravo svjetlo. Tada će ga spoznati oni za koje je 'došlo vrijeme'.

Ovo je ovdje trebalo navesti samo zato da se ne bi pretpostavljalo nepoznavanje perspektiva prirodne znanosti, kada se govori o 'eterskom tijelu', koje se u nekim krugovima mora smatrati nečim potpuno fantastičnim.

Ovo etersko tijelo je stoga drugi član čovjeka. Za nadosjetilnu spoznaju, ono posjeduje viši stupanj stvarnosti od fizičkog tijela. Njegov opis, kako ga percipira nadosjetilna spoznaja, može se dati tek u sljedećim dijelovima ovog teksta, kada će značenje takvih opisa postati jasno. Za sada je možda dovoljno reći, da etersko tijelo svugdje prožima fizičko tijelo, i da ga treba smatrati svojevrsnim arhitektom potonjeg. Svi organi odražavaju se u svojoj formi i obliku, u strujama i pokretima eterskog tijela. Fizičko srce temelji se na 'eterskom srcu', fizički mozak na 'eterskom mozgu', i tako dalje. Etersko tijelo je strukturirano poput fizičkog tijela, samo složenije, i sve unutar njega je u živoj međuigri, gdje u fizičkom tijelu postoje odvojeni dijelovi.

Ljudi ovo etersko tijelo imaju zajednički s biljkama, baš kao što fizičko tijelo imaju zajednički s mineralima. Sva živa bića imaju svoje etersko tijelo.

Iz eterskog tijela, nadosjetilno promatranje uzdiže se do daljnjeg člana čovjeka. Da bi se formirala ideja o ovom članu, ukazuje se na fenomen spavanja, baš kao što se u slučaju eterskog tijela ukazivalo na smrt. - Svo ljudsko stvaralaštvo temelji se na budnoj aktivnosti, što se tiče manifestiranog. Međutim, ta je aktivnost moguća, samo ako čovjek u spavanju neprestano obnavlja svoje iscrpljene snage. Aktivnost i mišljenje pri spavanju nestaju, sva bol i sav užitak utonuli su za svjestan život, kao iz skrivenih, tajanstvenih izvora, kada se čovjek probudi izranjaju iz nesvijesti

se može nazvati *duhovnim čovjekom*, za razliku od fizičkog čovjeka. (U orijentalnoj mudrosti, ovaj 'duhovni čovjek' naziva se 'Atma'.)

Također se lako zavaravamo u pogledu *duhovnog čovjeka*, ako fizičko tijelo smatramo najnižim članom čovjeka, te nam je stoga teško prihvatiti predodžbu da rad na ovom fizičkom tijelu treba dopasti najvišem članu čovjeka. Ali upravo zato što fizičko tijelo skriva duh koji je u njemu aktivan, ispod tri vela, najviša vrsta ljudskog rada je potrebna kako bi se 'Ja' ujedinilo s onim što je njegov skriveni duh.

Dakle, za tajnu znanost, čovjek se predstavlja kao biće sastavljeno od različitih članova. Tjelesne prirode su: fizičko tijelo, etersko tijelo i astralno tijelo. Srodni s dušom su: *duša osjećaja*, *duša razuma* i *duša svijesti*. U duši 'Ja' širi svoju svjetlost. A duhovni su: *duh sam*, *životni duh* i *duhovni čovjek*. Iz gornjih objašnjenja jasno je da su *duša osjećaja* i astralno tijelo usko povezani i, u određenom smislu, čine cjelinu. Slično tome, *duša svijesti* i *duh sam* su cjelina. Jer u duši svijesti duh sjaji, a odatle zrači kroz ostale članove ljudske prirode. U tom smislu, može se govoriti i o sljedećoj strukturi čovjeka. Astralno tijelo i *duša osjećaja* mogu se kombinirati kao jedan član, kao i *duša svijesti* i *duh sam*, a *dušu razuma* možemo jednostavno označiti kao 'Ja' jer dijeli prirodu 'Ja', jer je u određenom pogledu već 'Ja' koje samo još nije svjesno svoje duhovne biti, i tako možemo dobiti sedam članova čovjeka:

1. Fizičko tijelo;
2. Etersko tijelo ili životno tijelo;
3. Astralno tijelo;
4. 'Ja';
5. Duh sam;
6. Životni duh;
7. Duhovni čovjek.

Čak i za one koji su navikli na materijalističke predodžbe, ova podjela čovjeka u smislu broja sedam ne bi imala 'nejasno magičnu' kvalitetu koju joj često pripisuju, kada bi se precizno držali značenja gornjih rasprava i ne bi *a priori* uveli tu 'magijsku' kvalitetu u cijelu stvar. O ovih 'sedam' članova čovjeka, ne bi se trebalo govoriti ni na koji drugi način, nego iz perspektive jednog višeg oblika promatranja svijeta, baš kao što se govori o sedam boja svjetlosti ili sedam tonova glazbene ljestvice (smatrajući oktavu ponavljanjem osnovnog tona). Kao što se svjetlost pojavljuje u sedam boja, a ton u sedam stupnjeva, tako se i jedinstvena ljudska priroda pojavljuje u sedam opisanih članova. Kao što broj sedam nosi malo 'praznovjerja' sa sobom u slučaju

tona i boje, jednako je to malo slučaj i s podjelom čovjeka. (Jednom je, kada je to usmeno izneseno, rečeno da pitanje broja sedam kod boja nije ispravno, budući da izvan 'crvene' i 'ljubičaste' postoje i boje koje oko jednostavno ne opaža. Ali čak i s obzirom na to, usporedba s bojama je ispravna, jer se bit čovjeka nastavlja izvan fizičkog tijela s jedne strane, a izvan duhovnog čovjeka s druge; samo što su ti nastavci 'duhovno nevidljivi' sredstvima duhovnog promatranja, baš kao što su boje izvan crvene i ljubičaste nevidljive fizičkom oku. Ova primjedba morala se iznijeti jer se lako javlja mišljenje da nadosjetilna percepcija ne shvaća ozbiljno znanstveno mišljenje, da je diletantska u odnosu na njega. Ali svatko tko ispravno promatra što se misli pod onim što je rečeno, može otkriti da to uistinu nigdje nije u proturječju s prirodnom znanošću; ni kada se znanstvene činjenice koriste za ilustraciju, ni kada se iznesene tvrdnje tumače kao da imaju izravan odnos s prirodnom znanošću.)

kada je pao. Taj jednostavan proces u životu snova se izražava u procesu koji se odvija u uzbuđljivim slikama. - Zasad nema potrebe razmatrati kako se u posljednjem primjeru trenutak tupog udara predmeta, raspada u niz događaja koji se čine da se protežu kroz određeno vremensko razdoblje; treba samo razmotriti, kako san, ono što bi predstavila budna osjetilna percepcija, predstavlja kao sliku.

Vidi se da čim osjetila prestanu s aktivnošću, u čovjeku se osjeća kreativni element. To je isti kreativni element koji je prisutan i kod potpunog spavanja bez snova, i koji tamo predstavlja stanje duše koje se pojavljuje kao suprotnost budnom stanju duše. Da bi se ovo spavanje bez snova dogodilo, astralno tijelo mora biti povučeno iz eterskog tijela i fizičkog tijela. Tijekom sanjanja, ono je odvojeno od fizičkog tijela utoliko što više nema nikakvu vezu sa svojim osjetilnim organima; međutim, još uvijek održava određenu vezu s eterskim tijelom. Činjenica da se procesi astralnog tijela mogu percipirati u slikama proizlazi iz njegove veze s eterskim tijelom. U trenutku kada i ta veza prestane, slike tonu u tamu nesvijesti i nastupa spavanje bez snova. Međutim, proizvoljna i često apsurdna priroda slika iz snova, proizlazi iz činjenice da astralno tijelo, zbog svoje odvojenosti od osjetilnih organa fizičkog tijela, svoje slike ne može povezati s ispravnim objektima i procesima u vanjskom okruženju. Ova situacija posebno pojašnjava razmatranje sna u kojem je 'Ja', da tako kažemo, podijeljeno. Naprimjer, netko sanja da, kao učenik, ne može odgovoriti na pitanje koje postavlja učitelj, dok odmah nakon toga sam učitelj odgovori. Budući da sanjar ne može koristiti osjetilne organe svog fizičkog tijela, ta dva procesa ne može povezati sa sobom, kao istom osobom. Dakle, da bi prepoznao sebe kao permanentno 'Ja', čovjek prvo mora biti opremljen vanjskim perceptivnim organima. Samo ako je čovjek stekao sposobnost da postane svjestan svoj 'Ja' na način koji nije takav putem organa percepcije, permanentno 'Ja' bi mogao percipirati izvan fizičkog tijela. Nadosjetilna svijest mora steći takve sposobnosti, a sredstva za to bit će raspravljana dalje u ovom tekstu.

I smrt se događa, ničim drugim nego promjenom odnosa između članova čovjeka. Čak i ono što nadosjetilno promatranje otkriva u tom pogledu, može se u svojim učincima vidjeti u svijetu pojavnosti; i nepristran sud će, promatranjem vanjskog života, i ovdje naći informacije koje pruža nadosjetilna spoznaja potvrđene. Međutim, zbog ovih činjenica, izraz nevidljivog u vidljivom je manje očigledan, i čovjek ima više poteškoća u potpunosti cijeniti težinu onoga što govore procesi vanjskog života, kako bi se potvrdile informacije nadosjetilnog znanja u ovom području. Ovdje je čak vjerojatnije nego za mnoge stvari o kojima se već raspravljalo u ovom dijelu, ove poruke jednostavno proglasiti plodom fantazije, ako se želimo zatvoriti pred spoznajom da osjetilno sadrži jasnu referencu na nadosjetilno.

što je, doduše, strano njegovim tek naslijeđenim karakteristikama, ali što ga ipak pogađa kao da je već bio prisutan na radu iz kojeg ti rezultati potječu. Samo ponovljeni zemaljski životi u vezi s činjenicama koje predstavlja duhovno istraživanje u duhovnom području između zemaljskih života: samo sve to može pružiti zadovoljavajuće objašnjenje života suvremenog čovječanstva, gledano sa svih strana. - Ovdje je izričito navedeno 'suvremenog' čovječanstva. Jer duhovno istraživanje otkriva da je ciklus zemaljskih života doista jednom započeo i da su u to vrijeme postojali drugačiji uvjeti za duhovno biće čovjeka dok ulazi u fizičko tijelo, od onih koji postoje danas. Sljedeća poglavlja vratit će se ovom iskonskom stanju čovjeka. Ako se na temelju otkrića znanosti duha pokaže kako je ovo ljudsko biće primilo svoj sadašnji oblik u vezi s evolucijom Zemlje, bit će moguće još preciznije naznačiti kako duhovna jezgra čovjeka iz nadosjetilnih svjetova prodire u fizička tijela i kako se razvija duhovni zakon uzročnosti, 'čovjekova sudbina'.

